

ISSN 2181-6883

# PEDAGOGIK MAHORAT

**Ilmiy-nazariy va metodik jurnal**

**1-son (2022-yil, fevral)**

**Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan**

**Buxoro – 2022**

Shamsiya ALIMOVA

Buxoro davlat universiteti  
pedagogika kafedrası o‘qituvchisi

## O‘QUVCHILARDA O‘Z FAOLIYATLARINI BAHOLASH VA TASHXISLASH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

*Maqolada o‘quvchilarda o‘z faoliyatini baholash va tashxislash ko‘nikmasini shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslarini belgilash va aniqlash masalalari o‘z ifodasini topgan.*

**Kalit so‘zlar:** o‘quvchi, faoliyat, baholash, ko‘nikma, rivojlantirish, maqsad, xususiyat, tashxis.

*В статье рассматриваются вопросы определения и определения педагогико-психологических основ формирования умения оценивать и диагностировать свою деятельность у учащихся начальных классов.*

**Ключевые слова:** ученик, деятельность, оценка, умение, развитие, цель, особенность, диагностика.

*The article deals with the issues of defining and determining the pedagogical and psychological foundations for the formation of the ability to evaluate and diagnose one's activity in primary school students.*

**Key words:** student, activity, assessment, skill, development, goal, feature, diagnostics.

**Kirish.** Hozirgi kunda ta'lim tizimi oldiga o‘quvchilarda shunday ko‘nikmalarni shakllantirish vazifasi turibdiki, bu ko‘nikmalar jadal rivojlanayotgan jamiyatga shaxsning moslashuvini ta'minlashga xizmat qilishi lozim. Shuningdek, uzluksiz ta'lim tizimida yangi malakalarni egallashga imkoniyat yaratilishi talab etiladi. Bu jarayonda o‘quvchida hayotiy vaziyatlar, holatlar, betaraf obyektlar, shaxsiy bilim va ko‘nikmalar, muayyan faoliyatning egallanganlik darajasini baholash va tashxislash ko‘nikmasi shakllangan bo‘lishi lozim.

O‘quvchilarda o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko‘nikmalarining shakllanishi natijasida ularda talabchanlik, tanqidiy nuqtayi nazar qaror topa boradi.

O‘quv-biluv jarayonining samaradorlik darajasi nafaqat o‘quvchining bilimlarini yaxshi o‘zlashtirishi, balki uning o‘z faoliyatini baholash jarayonining holatiga ham bog‘liq. O‘quvchilarning o‘quv-biluv jarayonidagi yutuqlari ularda o‘z faoliyatlarini baholash ko‘nikmalarining shakllanganlik darajasi bilan belgilanadi. Shuning uchun o‘qituvchi o‘quv topshiriqlarini takomillashtirish davrida o‘quvchilarda o‘z faoliyatlarini baholash ko‘nikmalarini shakllantirishni maqsad qilib qo‘yishi kerak.

**Asosiy qism.** O‘quvchini shaxs sifatida shakllantirish muammosining markazida ularda o‘z faoliyatini baholash va tashxis qilish ko‘nikmalarini hosil qilish va rivojlantirish masalasi turadi. O‘z faoliyatini baholash ko‘nikmasi bu o‘zini anglashni rivojlantirishning asosiy komponenti hisoblanadi. Ya'ni o‘quvchi o‘zining jismoniy kuchi, aqliy imkoniyatlari, kundalik xatti-harakatidagi asosiy maqsad, atrofda odamlar va narsalarga munosabatini anglaydi.

Baho – ham falsafiy ham pedagogik tushuncha bo‘lib, insonning faoliyatiga, xulqiga bo‘lgan munosabat, ularning ahamiyatini, muayyan axloq me'yorlari va tamoyillariga mosligini ko‘rsatish demakdir. Biz ko‘rib chiqayotgan muammo doirasida o‘quvchining o‘z faoliyatini baholashi uning egallagan bilimlari, ko‘nikmalari, shaxsiy sifatleri va xatti-harakatiga bo‘lgan munosabati ifodasidir.

Tashxislash esa arabcha so‘z bo‘lib, shaxslantirish ma'nosini bildiradi.

O‘quvchilarning o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko‘nikmalarini izchil shakllantirishda subyekt-subekt munosabatlariga asoslangan o‘qituvchi hamda o‘quvchilar hamkorligi nihoyatda zarurdir.

O‘quvchilarning o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko‘nikmalarini shakllantirishda o‘qituvchi hamda o‘quvchi hamkorligi quyidagilardan iborat:

o‘qituvchi ko‘rsatadigan ta'sir (texnologiyalar, metodlar, vositalar va boshqalar);

o‘quvchilar tomonidan amalga oshiriladigan teskari aloqa;

baholash va tashxislash ko‘nikmalarining shakllanishi jarayonida o‘quvchilar amalga oshiradigan harakatlarning yo‘nalishi;

baholash va tashxislash ko‘nikmalarining shakllanish bosqichlari.

O‘quvchi o‘z faoliyatini baholash va tashxislash davomida o‘quv-biluv jarayonining suyekti sifatida namoyon bo‘ladi. O‘qituvchilarga o‘quvchilarning o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko‘nikmalarini tizimli tarzda shakllantirish imkonini beradi.

O‘quvchilarning o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko‘nikmalarini shakllantirishga yo‘naltirilgan jarayon quyidagi qarama-qarshiliklarni bartaraf etishga qaratilishi kerak:

a) o‘quvchining o‘qish, o‘rganishga bo‘lgan ijobiy munosabati bilan o‘zini o‘quv jarayonining subyekti sifatidagi o‘rnini yetarli tushunmasligi, shuningdek, ta‘lim jarayonini baholash va tashxislash yo‘llarini bilmasligi;

b) o‘quvchilarning baholash va tashxislash faoliyatlarining zarurligini to‘la anglashi va ushbu faoliyatni amalga oshirish uchun ko‘nikmalarining yetarli emasligi;

d) o‘quvchilarda o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko‘nikmalarining shakllanganligi va uni qo‘llash uchun tajribaning yetishmasligi orasidagi qarama-qarshiliklarni o‘qituvchi o‘z vaqtida bartaraf etishi maqsadga muvofiqdir.

Ko‘rsatib o‘tilgan birinchi ziddiyatni o‘quvchilarda baholash va tashxislash ko‘nikmalarini shakllantirishning dastlabki bosqichidayoq baratarf etish mumkin. Chunki birinchi bosqichning asosiy maqsadi o‘quvchilarda o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislashning maqsadi va mazmuni haqida tasavvur hosil qilishdan iboratdir.

Mazkur yo‘nalishning vazifalari bilan bog‘liq holda quyidagilarni aniqlash lozim:

- o‘quvchilarning o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislash zarurligi haqidagi tushunchalarini kengaytirish;

- o‘quvchilarda o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislash jarayonining zarurligini tushunishga mayl uyg‘otish;

- kichik maktab yoshidagi o‘quvchining hissiy holatini hisobga olgan holda uni o‘z faoliyatini baholash va tashxislashga yo‘naltirish;

- o‘quvchi shaxsining o‘zini anglashi, bilim, ko‘nikma, malakalarini tatbiq eta olishi va o‘z faoliyatini takomillashtirishi uchun qulay pedagogik vaziyat yaratish kabilar.

O‘quvchilarda o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko‘nikmalarini shakllantirish uchun dastlab qulay pedagogik vaziyat vujudga keltirilishi kerak. Bu jarayonda o‘quvchining qiziqishlari, mayllari, o‘ziga xosligi hamda mavjud tajribasi hisobga olinishi lozim.

Mazkur pedagogik vaziyat quyidagi xususiyatlarga ega bo‘lishi kerak:

- o‘quvchining ruhiy-hissiy holatini faollashtirish;

- o‘quvchining o‘z faoliyatini baholash va tashxislash jarayoni haqidagi bilimlarini kengaytirish;

- o‘quvchida o‘z faoliyatini baholash va tashxislash ko‘nikmalarining hosil bo‘lishiga imkoniyat yaratish;

- o‘quvchida o‘z faoliyatini baholash va tashxislash uchun sezgirlik va mayl uyg‘otish kabilar.

O‘quvchilarning o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko‘nikmalarini shakllantirishda quyidagi holatlar alohida ahamiyatga ega:

- o‘quvchining turli o‘quv vaziyatlarini tahlil qilishda baholash va tashxislash ko‘nikmalarini shakllantirishning mohiyati;

- o‘quvchi uchun qiziqarli, maroqli bo‘lgan misollar va dalillarning darsliklarda o‘qituvchi tomonidan bayon qilinishi;

- o‘quvchilarda o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko‘nikmalarini shakllantirishda muammoli vaziyatlarni vujudga keltirish muhim didaktik ahamiyat kasb etishi;

- o‘quvchilarda o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko‘nikmalarini shakllantirishning ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatlilik darajasini ochib berish pedagogika fanining muhim vazifalaridandir.

Barcha vositalar quyidagi vaziyatlarda o‘zaro o‘xshashdir. Agar muayyan pedagogik vaziyatda o‘quvchilarning o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko‘nikmalari ularda o‘quv jarayoniga ichki munosabatlarni aniqlasa, shakllantirsa va o‘zgartira olsa, bunday vaziyatda barcha vositalar o‘zaro mos keladi. Bunda hayotiy vaziyatlarning tahlilini o‘quv vaziyati bilan bog‘liq holda amalga oshirish maqsadga muvofiqdir. Bunday vaziyatlar jumlasiga tabiatni asrash, o‘simliklar va qushlarga g‘amxo‘rlik ko‘rsatish, atrof-muhit tozaligiga rioya qilish, uy, maktab hamda jamoat joylaridagi jihozlariga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lish kabilarni ko‘rsatib o‘tish mumkin. Chunonchi, uyda stollar, xona devorlari, maktabda esa partalarg chizish mumkin emas. “Siz bunday o‘quvchilarning harakatini qanday baholaysiz?”, “O‘zingiz o‘simliklar, qushlar, uy va maktab jihozlariga nisbatan qanday munosabatda bo‘lasiz?”, “Atrof-muhitni iflos qilayotgan tengdoshlaringizga nisbatan qanday munosabatda bo‘lasiz?” va h.k.

O‘qituvchi o‘quvchilarning mazkur savollarga bergan javoblarini tahlil qilish asosida ularda o‘zlari va tengdoshlari faoliyatlarini baholash va tashxislash ko‘nikmalarini shakllantirib boradi. Bu o‘rinda hissiyotlarga berilgan o‘quvchilarning kamchiliklarini asta-sekin o‘zlariga tushuntirib, baratarf etishga harakat qilishi lozim. Bunday pedagogik harakat birinchi navbatda o‘quvchilarda o‘z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko‘nikmalarini shakllantirib, mustahkamlab borishga qaratiladi.

Muammoli vaziyatlar hosil qilishdan koʻzda tutiladigan asosiy maqsad oʻquvchi oldiga qoʻyilgan muammoni ular tomonidan qanday hal qilinganligini baholash va tashxislashdan iborat. Shu yoʻl bilan oʻqituvchi oʻz oʻquvchilarini qoʻyilgan muammoning yechimi qay darajada toʻgʻri yoki notoʻgʻriligini baholash va tashxislashga oʻrgatadi. Oʻzi yoki sinfdoshining faoliyatini baholay hamda tashxislay olgan oʻquvchilarda bunday koʻnikmalar jadal rivojlanib, mustahkamlanib boradi. Ularda sinchkovlik, sezgirlik, kuzatuvchanlik qaror topadi.

Oʻquvchilarda oʻz faoliyatlarini baholash va tashxislash koʻnikmalarini shakllantirish uchun ularda ruhiy-hissiy holat barqaror boʻlishi kerak. Buning uchun oʻqituvchi oʻquvchining oʻzi yoki oʻrtogʻining faoliyatiga bergan toʻgʻri bahosini muntazam taqdirlab borishi lozim. Ayniqsa, oʻquvchilarni tinchlantiruvchi mashqlarni bajaritirish natijasida ular orasida vujudga kelgan tarang vaziyat bartaraf etiladi. Xotirjam harakat qilayotgan oʻquvchi oʻzi va oʻrtoqlarining faoliyatini bir qadar toʻgʻri baholay va aniq tashxislay oladi. Baholash va tashxislash koʻnikmalarini shakllantirishda oʻquvchilar oʻzaro bir-birlarining yutuq va kamchiliklarini koʻra olishlari muhim ahamiyatga ega. Buning uchun oʻquvchilar orasida oʻzaro ishonch va bir-birini tushunish vaziyatini yaratish talab etiladi. Oʻquvchi oʻzi yoki oʻrtogʻining faoliyatini baholayotganida yoki tashxis qoʻyayotganida oʻqituvchi tomonidan pedagogik qoʻllab-quvvatlovga ega ekanligini his etib turishi lozim.

Oʻqituvchi oʻquvchilarning oʻz xatolarini aniqlashga oʻrgatib borish jarayonida ularni kamchiliklarga yoʻl qoʻyishdan qoʻrqmaslikka odatlantirishi zarur. Chunki oʻquvchida xato qilishdan choʻchish kayfiyati mavjud boʻlsa, u oʻzi va oʻrtoqlarining kamchiliklarini topa olmaydi. Murakkab masalalarni yechish, ijodiy faoliyat koʻrsatish imkoniyatlarini cheklaydi. Murakkabliklardan choʻchish hissini hosil qiladi. Oʻqituvchi oʻquvchi faoliyatini baholashda dastlab uning ijobiy tomonlarini koʻrsatib oʻtishi, keyin yoʻl qoʻygan kamchiligi haqida xabardor qilishi kerak. Uning yutuqlarini bir qadar boʻrttirib, olqishlab, boshqa oʻquvchilarga namuna qilib koʻrsatish alohida ahamiyatga ega.

Oʻquvchilarda oʻz faoliyatlarini baholash va tashxislash koʻnikmalarini shakllantirishda ular yoʻl qoʻyadigan kamchiliklar doirasini aniqlash dolzarb masalalardan biridir.

Bilimlarni oʻzlashtirish jarayonida oʻquvchi xato qilishi muqarrar. Biroq oʻqituvchi u yoʻl qoʻygan kamchiliklarni dalillar bilan isbotlab berishi lozim.

**Muhokama va natijalar.** Agar oʻquvchi oʻz xatosini oʻzi topib tuzatsa, uni dastlabki vaqtlarda alohida taqdirlash lozim. Bunday hollarda oʻquvchining bahosini pasaytirish tavsiya etilmaydi.

Baholash va tashxislash jarayonining dastlabki bosqichini quyidagilar bilan belgilash mumkin:

a) oʻquvchilarda oʻz faoliyatlarini baholash va tashxislash uchun yangi mayllarning hosil boʻlishi va barqarorlashuvi;

b) oʻquvchilarga berilgan topshiriqlarning bajarilish natijasini baholash uchun baholash va tashxislash koʻnikmalarini qoʻllash;

d) oʻquvchilar oʻz faoliyatlarini baholash va tashxislash koʻnikmalarini qoʻllashlari uchun ehtiyojning vujudga kelishi;

e) baholash, tashxislash, oʻz-oʻzini baholash, oʻz-oʻzini tashxislash koʻnikmalarining shaxsiy hamda ijtimoiy mohiyatini anglash;

f) oʻquv jarayonining teng huquqli subekti sifatida oʻqituvchi bilan hamkorlikka kirishish kabilar.

Oʻquv jarayonining asosiy maqsadlaridan biri oʻquvchilarning oʻz faoliyatlarini baholash va tashxislash koʻnikmalarini shakllantirishdan iborat. Ushbu maqsadni amalga oshirish uchun bir qator pedagogik vazifalarni hal etish kerak. Ular quyidagilar:

- oʻquvchilarda oʻz faoliyatlarini baholash va tashxislash sohasida barqarorlashgan mayllarni mustahkamlash;

- oʻquvchilarga oʻz faoliyatlarini baholash va tashxislash faoliyatini anglash usullarini oʻrgatish;

- oʻquvchilarda oʻz faoliyatlarini baholash va tashxislash yoʻli bilan oʻzining oʻzligini qaror toptirish, takomillashtirish, tatbiq etish holatini vujudga keltirish.

Bunday vazifalarni hal qilish uchun barqaror, ilmiy jihatdan asoslangan didaktik shart-sharoitlarni vujudga keltirish kerak. Bu shart-sharoitlar quyidagilardan iborat:

- oʻquvchi bilan oʻqituvchining hamkorligiga asoslangan subyekt-subyekt darajasidagi oʻquv-biluv faoliyatini tashkil etish;

- baholash va tashxislash tizimining tarkibiy qismlarini topish uchun jamoaviy izlanishlar oʻtkazish. Bu jarayonda baholash va tashxislash koʻnikmalarining tarkibi bir xil qolipda emas, balki oʻziga xos boʻladi. Bunda izlanish guruhi aʼzolarining yosh xususiyatlari, oʻziga xosligi hamda oʻquv jarayonining pedagogik-psixologik xususiyatlari ham alohida ahamiyat kasb etadi;

- baholash va tashxislash koʻnikmalarini shakllantirishga qaratilgan oʻquv topshiriqlari tizimini aniqlash;

- o'quvchilarda o'z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko'nikmalarini bosqichma-bosqich shakllantirishga e'tibor qaratish kabilar.

O'quvchilarda o'z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni didaktik nuqtayi nazardan bir qadar murakkab mikrotizim hisoblanadi. Biz o'quvchilarda o'z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan didaktik mikrotizimda o'quvchi hamda o'qituvchi faoliyatini yagona maqsadga yo'naltirishga intildik.

Bu tizimda o'qituvchi o'quvchilarning o'z faoliyatlarini baholash va tashxislash jarayonini tashkil etganda ularga ko'proq mustaqillik berishi kerak. O'quvchilar o'z faoliyatlarini mustaqil tarzda muntazam tahlil qilishga odatlantirilishlari lozim. O'qituvchi shu maqsadda har bir darsda ma'lum miqdorda vaqt ajratishi talab etiladi. O'qituvchi o'quvchilarni har doim o'zlari o'zlashtirgan bilim va ko'nikmalarini tahlil qilishga odatlantirishi zarur.

O'quvchilarga turli mazmundagi baholash va tashxislash vazifalarini bajartirish maqsadga muvofiqdir. Bunday masalalar o'quvchilar tajribasida keng qo'llaniladigan holatlar bilan bog'liq bo'lishi lozim. Masalan, o'quvchilar bilan o'qituvchi, ayni bir o'quvchi bilan sinfdoshlari orasidagi munosabat bilan bog'liq topshiriqlar alohida ahamiyatga ega. Bunday masalalarni yechish jarayonida o'quvchilar hukm chiqaradilar, umumiy yondashuvlarni izlaydilar, muammoning qulay yechimini topishga harakat qiladilar. Bunday masalalar integral xarakterga egadir. Baholash va tashxislash ko'nikmalari tizimi o'quvchilarda quyidagicha namoyon bo'ladi:

1. “Vaziyatlar, vazifalar bilan bog'liq holda qanday harakatni amalga oshiramiz va qaysi o'quv predmeti tarkibida?” degan savolga javob topish. Masalan, ona tili darslarida gap tuzishga oid mashqlar bajarish; o'qish darslarida ifodali o'qish; tabiat darslarida O'zbekistonning suv havzalari haqidagi ma'lumotlarni o'zlashtirish kabi.

2. Narsa-buyumlarning belgilarini farqlash ko'nikmasi. Bu ko'nikma yordamida topshiriqlarning to'g'ri yoki noto'g'ri bajarilganligini aniqlash mumkin. Masalan, barglar bahor va yozda yam-yashil, kuzda sariq tusga kirishi; olmaning qizil, ko'k, sariq ranglarda bo'lishi; quyosh haroratining o'tkirligi; tuxumning ovalsimon, olchaning dum-dumaloqligi va hokazo.

3. O'quvchilarning o'z kamchiliklarini topa olish ko'nikmasi. Masalan, men kitobni yaxshi saqlay olmadim, yirtib qo'ydim; Akram partada to'g'ri o'tira olmaydi; u sanashda va raqamlarni to'g'ri yozishda xato qildi; men uy vazifasini noto'g'ri bajardim, chunki uni tushunmadim, buning sababi darsda partadoshim bilan gaplashib o'tirganimda.

4. Xato yo'l qo'yilgan nuqtani topish. Masalan, men uchinchi misolni noto'g'ri yechdim; ikkinchi gapda tinish belgisini qo'ymadim; yozuv daftarimdagi bo'sh katakchalarni to'ldira olmadim; daraxt yaproqlarini noto'g'ri bo'yadim tarzida.

5. Nima uchun xatoga yo'l qo'ygandirining sabablarini aniqlash. Masalan, karra jadvalni bilmaganligim uchun men yechgan misolning javobi noto'g'ri chiqdi; imlo qoidalarini yodlamaganim tufayli diktant yozganda xatolarga yo'l qo'ydim; O'zbekiston xaritasini yaxshi bilmaganligim uchun bu hududdagi daryolarni ko'rsatib bera olmadim;

6. O'z xatolarini tuzata olish ko'nikmasi. Ushbu ko'nikmani shakllantirish va mustahkamlash uchun o'qituvchi o'quvchilarga ularning yozma ishlarini tarqatib, xatolarini topish va tuzatishlari haqida ko'rsatma berishi kerak. O'z xatolarini to'g'ri topib, tuzata olgan o'quvchilarni o'z vaqtida rag'batlantirib borish maqsadga muvofiqdir.

7. Tuzatilgan xatolarni tekshirish ko'nikmasi. Ushbu ko'nikmani shakllantirish va mustahkamlashda o'quvchilarga o'rtoqlarining ishlari tarqatilib, ularning xatolarini qanday tuzatganliklarini aniqlash haqida vazifa beriladi. Bu ko'nikma o'quvchilarning o'z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko'nikmalarini o'zaro bog'lash, rivojlantirish imkonini beradi. Shu bilan bir qatorda ushbu ko'nikma yuqoridagi barcha ko'nikmalarni integral tarzda o'zida mujassamlashtiradi hamda tashxislash faoliyatining asosini tashkil etadi.

O'quvchilarda baholash va tashxislash ko'nikmalarini bosqichma-bosqich shakllantirib borish jarayonida amaliy mashqlardan unumli foydalanish lozim. O'quvchilarda baholash va tashxislash ko'nikmalarini shakllantirish uchun o'qituvchi amaliy mashqlar to'plamini ishlab chiqishi kerak. Bunday mashqlarni tanlashda sinfdagi o'quvchilarning bilim darajasi, dunyoqarashi, intiluvchanligi, tanqidiy nuqtayi nazarining shakllanganlik darajasini alohida hisobga olish talab etiladi.

O'quvchilarning o'z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko'nikmalarini qay darajada egallaganliklarini hisobga olgan holda turli mashqlar, masalalar, topshiriqlar hamda didaktik o'yinlarni taqdim etish mumkin. O'quvchilarning o'z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko'nikmalarining egallaganlik darajasini aniqlashda kuzatish, savol-javob, nazorat ishlari, nazorat ishlarini o'zaro tekshirtirish, anketa kabi metodlardan foydalanish lozim. Bunday mashqlar jumlasiga:

1. O'qituvchining yordamida bajariladigan reproduktiv mashqlar. Bunday mashqlarni bajarish jarayonida o'qituvchi o'z o'quvchilariga yaqindan ko'maklashadi va ularga xatolarni qanday izlash, topish yo'llarini ko'rsatadi.

2. Reprodukativ mashqlarning yana bir turi xatolarni qanday topish o'quvchilarga aytilmaydi. Ularning o'zi kamchiliklarni izlash va bartaraf etish yo'llarini aniqlashlari lozim.

3. O'quvchi oldiga mustaqil vazifalar qo'yadigan, uni izlanishga undaydigan qisman mahsuldor mashqlarni bajarish vazifasini qo'yish.

4. Baholash va tashxislash obyektni mustaqil izlashga undovchi ijodiy mashqlar. Bunday mashqlar muammoni o'ziga xos tarzda hal qilish imkonini beradi.

O'quvchilarda o'z-o'zini takomillashtirish, mukammallashtirish orqali baholash va tashxislash ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan mashqlarni tanlashda quyidagi qonuniyatlarga tayanish lozim:

- birinchi turkumga mansub mashqlar o'zida kuzatuvchanlik, harakatni baholash, harakat natijasini to'g'ri tavsiflash va o'z xatolarini tuzatish imkonini berishi kerak;

- ikkinchi yo'nalishdagi topshiriqlarda o'quvchining ishidagi xatolarni uning sinfdoshlari izlaydi. Tashxislash va tuzatish faoliyati esa uning o'zi tomonidan amalga oshiriladi;

- uchinchi turkumga mansub mashqlarda o'quvchi o'z faoliyatini mustaqil baholaydi, tashxislaydi va unga tuzatishlar kiritadi.

O'z-o'zini baholash va tashxislash faoliyati o'quvchilarning bu tadbirga ruhiy jihatdan tayyor bo'lishlarini taqozo qiladi. Shu bilan birga xatolardan cho'chish, o'zini shaxs sifatida namoyon qila olish va o'z faoliyati natijasini anglab yetishga tayyor bo'lishini talab etadi.

**Xulosa.** Baholash va tashxislash ko'nikmalarini shakllantirish jarayonining har bir bosqichida maqsad va vazifalarining o'zgarishi baholash va tashxislash ko'nikmalarini shakllantirish metod va vositalarining murakkablashuviga olib keladi. Chunki o'quvchilarda o'z faoliyatlarini baholash va tashxislash ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan modelning barcha elementlari o'zaro bog'liq va aloqadordir.

### Adabiyotlar

1. “Ta’lim to’g’risida”gi Qonun. –Toshkent, 2020-y.

2. Abdullayeva Sh.A. O'spirinlarning tarbiyalanganlik darajasini diagnostika qilish va xulqidagi nuqsonlarni korreksiyalashning pedagogik asoslari. 13.00.01.Pedagogika nazariyasi va tarixi ixtisosligi bo'yicha doktorlik diss. Qori Niyoziy nomli O'zPFITI, 2005. -228 bet

3. Asilova G.A. Umumiy o'rta ta'limda tanlash usulidagi testlardan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlari. 13.00.01.Pedagogika nazariyasi va tarixi ixtisosligi bo'yicha nomzodlik dissertatsiyasi. Qori Niyoziy nomli O'zPFITI, 1997. -137 bet.

4. Berdiyev G. O'quvchilarda shaxslararo munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari.// Xalq ta'limi, №6, 1998, 61-65-bet.